

Montessori pedagógiájának vallásos meghatározottsága

A XX. század első évtizedeinek reformpedagógiái között meghatározó helyet foglal el Montessori Maria pedagógiája. Jól ismert tény a római katolikus egyházhoz való hűsége. Munkásságának a hazai szakirodalomban alig megjelenő vallásos neveléssel kapcsolatos elemeit szeretném bemutatni.

A vallásos nevelésben is az aktivitás és a szabadság kategóriáiból indul ki. A megértés szempontjából fontosnak látszik először ezek közelebbi vizsgálata Montessori gondolkodásmódjában. Alapvető számára „az a tény, hogy az embert nem szilárd és előre meghatározott ösztönök vezénylik, ahogyan ezt az állatoknál látjuk, s ez utal egy bizonyos cselekvési szabadság meglétére” (1). Két alapvető jellemzőt ismerhetünk fel műveiben, először azt, hogy a szabadság mint antropológiai jelenség, az ember alapvető tulajdonsága (2). Ezt nem lehet filozófiai premisszákból levezetni, ez alapfelvetés, de ennek ellenére Montessori pedagógiájában ez nem marad névleges kijelentés, mert a szabadság nem filozófiai idea, hanem megfigyelésből nyert tapasztalat. Ez a tapasztalat a különböző megismerési folyamatokban sűrűsödik ideává, s csak így nyer filozófiai kidolgozást.

A másik, hogy a szabadság nem eleve birtokolt tulajdon, nincs jelen, nem lehet megszerezni, hanem a személyiségfejlődés során alakul ki. A szabadságot tehát – ahogy egyik utolsó kijelentésében mondja – mindig ápolni kell, hogy „sikerüljön helytállnia, s hogy mint az emberi lét egyik jellemzője megmutatkozhasson” (3).

Ennek a felépítési folyamatnak a megértéséhez használja második antropológiai alapfeltételként a spontán aktivitás gondolatát. Ez sem absztrakt filozófiai tézisből, hanem ennek a spontaneitásnak egy életlen át végzett megfigyeléséből táplálkozik. A kettőt pedig így köti össze: „spontán, céltudatos aktivitás révén szerzi meg a gyermek a szabadságot” (4). Ez a szabadságra irányuló tevékenység több lépcsőben megy végbe. Először jelentkezik az anyaméhtől való szabadulásban, majd a következőkben is a függetlenség iránti törekvés vezeti a gyermeket. Montessori minden fejlődési fokozatban felismeri ezt a szabadság utáni törekvést a spontán cselekvésben. „A gyermek a szerzett függetlenség gyakorlásával fejlődik” (5). Pedagógiai gondolkodásában sarkalatos tény, hogy ez a szabadság semmiképpen sem kötöttségek nélküli szabadság (6). A nevelés feladata tehát az, hogy ahhoz segítsen, hogy ezt a szabadságot felfedezze, megismerje és megélje. Kettős feladat hárul ebben a folyamatban a nevelőre, egyrészt hogy a gyermek által igényelt környezetet biztosítsa a szabadság megismerésére, másrészt – s ez itt még hangsúlyosabb – a megszokott kioktató szerepet teljesen feladja.

Természetesnek látja, hogy a vallás tanításakor kell leginkább győzedelmeskednie a gyermek lelkébe vetett bizalomnak, hogy a bírászkodó, alakító nevelő helyébe a gyermek lelkét szolgáló nevelő léphessen az evangélium üzenete értelmében: „aki nagy akar lenni közöttetek, az legyen a ti szolgátok” (Márk 10, 43, Máté 20, 26).

Montessori az oktatás és nevelés mércéjévé a gyermeket teszi. A vallásoktatás antropológiai problémája nem az, hogy hogyan beszéljen az emberrel, hanem az, hogy hogyan beszéljen az emberről. A vallásos nevelésnek ahhoz, hogy Isten szerint tudjon beszélni az emberrel, Isten szerint kell beszélnie az emberről. Montessori pedagógiája a teremtéstörténetben kijelentett tényre épül: a gyermek az Isten partnere. Mint egy vezérfonal húzódik végig egész gondolatrendszerén, hogy Isten felismerteti magát a gyermekben, mert a gyermek Isten képmása (7). Ez a tisztelet így annak a személynek szól, akivel semmilyen módon nem rendelkezhetünk. Pedagógiájának ez az alapgondolata

a keresztesben gyökerezik, ahol ez először lesz nyilvánvaló, hogy a gyermek Isten tulajdona. Sokkal inkább Istenhez tartozik, mint hozzánk. A gyermek sorsát a Messiás Jézussal azonosítja, vele szenved és vele támad fel, egy ki nem oltható életre. Isten a gyermekben kódol egy belső növekedési tervet, s ez vezeti a gyermeket arra az útra, amelyben igazán önmagává lesz, amire rendeltetett. Ezért kell mindig a gyermekben nemcsak önmagát, hanem az Istent látni, s benne a teremtés törvényét tisztelni. Ebből következik azután az ember kozmikus missziója a teremtés és az élet megőrzésére egy univerzális békében. Erre szolgál az univerzális tanterv, amely az emberiséget megújítja, hogy a gyermekkor egy „meggyógyított gyermekkor” legyen (8). A bibliai teremtéstörténet *imago Dei* fogalmát Montessori tehát egészen sajátos módon értve, de koncepciózusan, mindig a gyermekre vonatkoztatja, s ezt konzekvensen viszi végig pedagógiájában.

EXPLICIT VALLÁSOS NEVELÉS

Montessori különbséget tesz explicit és implicit vallásos nevelés között. Explicit vallásos nevelésen azt érti, hogy a vallásos és világi nevelés konvergál egymással. Ahogyan az általános nevelés a gyermek és a külvilág között akar létrehozni kapcsolatot és megértést a külvilág dolgai felé, a vallásos nevelés azon fáradozik, hogy a gyermeket a természetfelettivel kapcsolja össze. A vallásos nevelés is a gyermek megfigyelésére, szenzibilitására és igényeire támaszkodik. Az „Isten és a gyermek” című írásban így foglalja össze: „A gyermeknek saját magának kell behatolni a természetfeletti életbe... a gyermeki élet tisztelete, amit maga Isten akar, a körülmények pontos megfigyelésére kötelez bennünket, hogy a gyermekek teljesen át tudják adni magukat Istennek... minden szükségessé meg kell tennünk, hogy megteremtjük azokat a feltételeket, amelyek alkalmasak arra, hogy a gyermekek vágyait megfelelő módon kielégíthessük. Ehhez egy egészen más környezetet kell teremteni (9).

Erre a legjobb példa a barcelonai egyházi mintaiskola és az Atrium, aminek funkcióját így fogalmazza meg: „nem kápolna, hanem egy terem, melyet a vallásos nevelésre használnak. Olyan, mint egy templom előszobája. Itt van lehetőség teljes csendben és nyugalomban olyan cselekedetekre, amelyek lehetővé teszik a vallásos ismeretek szerzését” (10). Az Atrium nem kimondottan szakrális helyiség, de a gyermekek dimenziójában tartalmazza a templom (római katolikus) berendezéseit. Mossen Igny Angles vezetésével itt kezd meg Isten gyermekének érezni magát, a nagy mennyei Atya szeretetteljes háza vendégeként (11). Montessori azt mondta, „hogy a liturgia a hittudatnak az a egyszerű kifejezése, amely joggal nevezhető igazán a katolikus pedagógia módszerének, amely nemcsak az ige által tartja meg a híveket, hanem a vallás különböző szimbólumait élő módon mutatja be, és engedi, hogy ezzel naponta találkozni lehessen (12). A liturgiába való szoktatáshoz kifejlesztett egy differenciált módszert az egyházi év bemutatására. Ezek az intenzív foglalkozások a gyermeket a Krisztussal való élethez és közösséghez vezették el. A miseáldozat elemeinek saját kezű megteremtésével és előkészítésével a vallásos nevelést a mezőgazdasági munkával is összekötötte.

Az explicit vallásos nevelés második területe a moralitás. A kisebb gyermekek felé való intenzív odafordulással a biztonságérzetet kívánja fejleszteni, mert „Isten szereti és védi a gyermekeket, és elküldi az ő angyalait, hogy nappal és éjjel őrizze őket, ez a vallásuk alapja” (13). A gyermek hét éves kora körül érzi az igényt a jó és a rossz megkülönböztetésére. Ez az az időpont, amikor a fejlődéshez a vezetés csatlakozik: vezetés a világban, és különösen olyan vezetés, amely az egyén lelkiismeretét vezeti. Ezt a vezetést adja a vallásos nevelés (14). A liturgia ilyen pásztori bázisú megokolása Montessorinál kéz a kézben halad a hagyományos absztrakt és moralizáló formák szemléletessé tételével, és szármakat adott a hit gyakorlatának (15).

IMPLICIT VALLÁSOS NEVELÉS

Az implicit vallásos nevelésről vallott nézeteit nehezebb összefoglalni, mert Montessori sosem nyilatkozott szisztematikus összefüggésben a nevelési koncepciójának vallásos dimenziójáról, mégis azt mondhatjuk, hogy a neveléssel kapcsolatos gondolatait és modelljeit egészében véve vallásos kontextusban és vallásos megalapozottsággal látta. Meghatározónak látszik pedagógiája

szempontjából egy 1935-ben elmondott előadásának alap gondolata: „nemcsak a gyermeket kell látnunk, hanem az Istent őbenne” (16). Az implicit vallásos nevelés értelmében a gyermekben fel kell ismerni, szolgálni és szeretni a benne lévő istenit. Ehhez két dolgot kell tenni. Először Isten és a vallás minden dolgának ismeretét, és másodszor a gyermek rejtett erőit felismerni, csodálni és azokat alázattal szolgálni. Nehezen megfogható, hogy mit is értett Montessori a „vallás minden dolgának ismeretén”. Ahogy a barcelonai évek alatt megfogalmazta, arra következtetettünk, hogy a katolikus egyházi életbe való intenzív bevezetést értette rajta. Gondolkodásának univerzális kitekintésű összefüggésében végül a következő felismerésre jutott: „Meg kell gondolnunk, hogy a vallás univerzális érzés, amely minden emberben benne van, és megvolt a világ kezdete óta. A nyelv és a vallás minden embercsoport alapvető jellemzője. Ha hiányzik a vallás, akkor hiányzik valami fundamentális az emberi fejlődéshez (17). Paul Oswald Montessori pedagógiája és a vallásos nevelés közötti szoros affinitást a következő négy pontban foglalja össze könyvében (Basissatze der Montessori-Pedagogik in ihrer religiösen Dimension zu bestimmen):

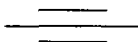
- a személyes *méltóság* tisztelete és a *szabadság* komolyan vett szerepe az egyes ember tekintetében és fejlődése kiteljesítésében,
- a szociális tanulás aspektusában a *szerepet*, amely összeköti az embert embertársaival és a lelkét Istennel, valamint a *béke* mint a tanulás kiindulópontja és célja a teremtés teljesítésébe vetett bizalom missziójával,
- a kozmikus nevelés tekintetében az *ember egyedülálló helye* a teremtésben, valamint speciális feladata,
- végül a *gyermekközpontúság*, amely Montessori pedagógiájában a legintenzívebb vallásos komponens (18).

Montessori a vallásos nevelést a nevelés integráns részének tartja. Az explicit és az implicit vallásos nevelésről szóló szavai sok impulzust adhatnak a mai gyakorlat számára is. Tiszteletre méltó az az igyekezete, hogy a figyelmet a gyermek felfedezésére és a bennük lévő képességek kibontakoztatására irányította. A valláspedagógia területén Frör foglalkozott a teológia és a empiria viszonyának kérdésével, és fáradhatatlanul harcolt azért az igazságért, hogy tanulási és hitfolyamatok nem állíthatók szembe egymással. Nem azonosítja a hitet és a tanulást, de nem hagyja, hogy az „egy világot, amelyben élünk, két valóságtartalomra vágjuk szét. A pneumatikus megújulás hitfolyamatokban valósul meg, amelyek empirikus tanulási folyamatokként írhatók le, és mint ilyenek, didaktikusan tervezhetők” (19).

JEGYZETEK

1. Montessori Maria: Kinder sind anders (1936), Klett-Cotta im Deutschen Taschenbuch -verlag, München, 1987, 40.p.
2. Holstiege Hildegard: Maria Montessori. Neue Pedagogik-Prinzip Freiheit Freie Arbeit, Herder Verlag, Freiburg, 1987.
3. Montessori Maria: Die Freiheit muss aufgebaut werden, 1951, im. 15.p.
4. Montessori Maria: Das kreative Kind, 1949, Hg und eingeleitet von Paul Oswald und Günter Schulz-Benesch, Herder Verlag, Freiburg, 1991, 84.p.
5. Montessori Maria im. 82.p.
6. Azt írja: „mi a gyermek szabadsága? A szabadságot ekkor éri el, ha belső törvényszerűségei szerint a fejlődési igényeinek megfelelően bontakozhat ki. A gyermek akkor szabad, ha a felnőtt lét elnyomó energiától függetlenné válik. A szabaddá válás sem nem idea, sem nem utópia, hanem gyakorlati tapasztalati tény. Egy valóság, amit tartósan megélünk. Ezzel nem zárjuk ki a kultúráközvetítés szükségességét, sem a szükséges fegyelmet, sem a nevelés szükségességét. A különbség csak annyi, hogy a gyermek ebben a szabadságban örömmel dolgozik, s a kultúrát a saját cselekvései során szerzi meg. A fegyelem a gyermekben magától alakul ki.” Montessori Maria: Grundlagen meiner Pedagogik, 1934, Qelle Meyer Heidelberg, 1988, 23.p.
7. „akkor lesz igazán mély és szent az alázatunk a kicsinyekkel szemben, ha a gyermekben Krisztust és az Atyát látjuk.” Maria Montessori: Kinder die in der Kirche leben, 1922. In: Die religionspädagogischen Schriften von Maria Montessori. Hrs. und übersetz von Helene Helmin” Herder Verlag, Freiburg, 1966, 244.p.

8. Horst Klaus Berg: Montessori für Religionspädagogen, Stuttgart, 1994, 92.p.
9. Montessori Maria: Kinder die en der Kirche leben, Helene Helming idézett műve, 237.p.
10. Montessori Maria im. 31.p.
11. Montessori Maria im. 325.p.
12. Montessori Maria im. 16.p.
13. Montessori Maria im. 328.p.
14. „Ha olyan módon nőnek fel, akkor nem lesznek sem félnékek, sem szorongók. Örvedetes elfogulatlanságot, bátorságot, derős érdeklődést mutatnak a dolgok iránt, elsősorban hitet Istenben, az élet teremtdjében és fenntartójában”. Montessori Maria im. 273.p.
15. Horst Klaus Berg im. 80.p.
16. Montessori Maria: Die Stellung des Menschen in der Schöpfung, 1935, Grundlagen meiner Padagogik, Heidelberg, 1988, 18.p.
17. Montessori Maria: Die Macht der Schwachen (Kleine Schriften Maria Montessori 2.) Hrs. und eingeleitet von Paul Oswald Günter Schulz-Benesch, Herder Verlag, 1989, 130.p.
18. idézi Horst Klaus Berg: Montessori für Religionspädagogen, 81.p.
19. Stollberg: Seelsorge als Lehre, Ev. Th. 1982, 219.p.

DR. LÉGRÁDI LÁSZLÓ
 Irányítástechnikai Szakközépiskola
 Fűzfőgyártelep

Az érzelmi nevelés céljairól

1. Az embernevelés a következő célokat foglalhatja magában: 1. Valamilyen szakmát adni a fiatal kezébe. 2. Becsületességre nevelni. 3. A rendezett családi élet megszerettetése. 4. A munka szeretetére nevelni. 5. Olyan felkészítést nyújtani, hogy a fiatal megállja helyét az életben (elsősorban akarati nevelés). 6. Olyan útravalót adni, hogy a fiatal boldog tudjon lenni az életben (elsősorban érzelmi nevelés).

Az érzelmi nevelés pedig a következő célokat foglalhatja magában: 1. Az érzelmi nevelés elsődleges célja, hogy olyan embert neveljünk, aki boldog tud lenni. Ez természetesen nemcsak nevelés kérdése, hanem az öröklés, a hajlam, a környezet és életmód is nagyban befolyásolja. Többféle érzés is kapcsolódik a boldogsághoz, így például a lelki békesség, a meglegedettség, az öröm. Ezek az érzések már következmények, ahogy gondolkodunk, amit beszélünk és amit cselekszünk. Amikor az a cél, hogy boldog tudjon lenni az ember, akkor ezt a körülményektől függetlenül értjük. Akár bővelkedünk, akár szűkölködünk, tudjunk meglegedettek lenni azzal, ami van. Ez nem jelenti azt, hogy ne törekedjünk többre, hanem elsősorban azt, hogy ne aggodalmaskodjunk. Ahhoz, hogy az ember boldog tudjon lenni, meg kell tanulni szeretni. Sokan képtelenek szeretni, különösen, ha lelki sebeket hordoznak. Tehát a boldogsághoz először érzelmileg meg kell gyógyulni, majd megfelelő érzelmi kapcsolatokra törekedni, hogy végül megtanulhassuk a helyes érzelmi életet élni.

2. A boldog házasság is lehet célja az érzelmi nevelésnek. Kérdés, hogyan lehet ezt értelmezni, mivel a mai gyakorlat inkább az, hogy sok embert éppen a házasság tesz boldogtalanná. De talán ennek egyik oka éppen az, hogy érzelmileg fejletlenek vagyunk, és érzelmi életünk sivár. A házasságok érzelmileg kötődnek vagy nem kötődnek egymáshoz. A boldog házassághoz viszont szükséges a pozitív érzelmi kötődés. Ez pedig nincs magától. A nemek közötti vonzalom ösztönös, de a szeretet nem az. A szeretet által érzelmi kapcsolatot kell kiépíteni, és meg kell védeni azt minden káros hatástól. A házassági konfliktusokat legtöbbször a negatív érzések hozzák létre és táplálják. Így az önzés, a hiúság, az irigység, a féltékenység, a harag, a gyűlölet. Ezeknek az érzelmeknek a létrejöttét meg kell előzni. Ahol igazi szeretet van, ott ezek nem tudnak kifejlődni.